

Bokmeldinger

Bajonetter og demoner på Madagaskar. Fransk okkupasjon og gassisk samfunn i Johannes Einrems forfatterskap. Av Johannes Borgenvik. Luther Forlag, Oslo 1979. 490 s.

Hovedsiktet med denne bok, skriver forf., er å få frem de samfunnskritiske og samfunnsbevisste elementer i de tallrike bøker, beretninger, artikler osv. som Johannes Einrem, den kjente Madagaskarmisjonær, skrev og utga, — og hvilket grunnsyn hans holdninger springer frem av, såvel politisk som teologisk. Og la det straks være sagt: Han har løst den oppgave han har satt seg på en meget fortjenstfull måte. Hans undersøkelse er både instruktiv og insiterende, både vederheftig og velskrevet.

Borgenviks bok er et vesentlig bidrag til den aktuelle debatt om «misjonen og (kultur) imperialismen». Den viser klart at forholdet mellom disse krefter er atskillig mer nyansert enn det vanligvis hevdes. Vi møter en misjonær som *ikke* samarbeidet med kolonimakter, men tvert imot kritiserte denne, ja, Vestens kapitalisme og livsform i det hele. Her er en mann som uredd hevdet at han ikke kunne forstå at man kan være misjonær uten å være sosialist, — og en mann som så og gledet seg over de positive verdier i gassisk kultur.

At kristen misjon og vesterlandsk imperialismen ikke bare falt sammen i tid, men også — i visse situasjoner og sammenhenger — hadde felles interesser, er åpenbart. Dette gjelder også den misjonsvirksomhet som utgikk fra land som ikke var kolonimakter, som f. eks. Norge. Misjonærene var imidlertid

klar over den motsetning i holdning, sikte og ånd som forelå. Slik også representantene for den europeiske imperialismen var det. Ytterst opplysende i så måte er dette som Augagneur, den franske generalguvernør på Madagaskar, ved en anledning uttalte til en protestantisk misjonær: «Dere frigjør de innfødte, men det er ikke statsborgere vi trenger, men arbeidskraft.»

Kapitlet om Einrems personlighet og holdninger (av forf. beskjedent kalt «Biografiske noter»), vil for de fleste lesere ha størst interesse. Karakteristikken røper dyp innlevelse i den motsetningsfulle natur som *var* Einrem: en varm-hjertet misjonær, en menneskelighetens talsmann, en venn og forsvarer av gasserne, men også et kunstnersinn med stor følsomhet, en samfunnsrefser og opprører, en kulturåpenhetens representant, fri og ukonvensjonell (også teologisk).

Et trekk som bør nevnes spesielt, er Borgenviks vitenskapelige holdning til og bruk av kildematerialet, med bl. a. påvisning av den sensur misjonsadministrasjonen i Stavanger øvde overfor misjonærenes beretninger, fordi disse til dels inneholdt ting som ikke passet for misjonsvennene!

Forf., som synes å ha oppspørt *alt* som er skrevet av og om Einrem, er merkelig nok ikke oppmerksom på den sterkt anerkjennende artikkel om ham i nærværende tidsskrift 1949 s. 33 ff., skrevet av den fine litteraturkjenner Karl Marthinussen. Den ble i sin tid bestilt av anmelderen, som den gang var dette tidsskrifts redaktør.

Like presis og saklig som *undertittelen* er, like krass og krigersk er *hoved-*

tittelen. Den siste gjør på en måte boken mindre seriøs. Forøvrig er den heller ikke éntydig. «Bajonetter» og «demoner» står ikke for europeisk imperialism og gassisk hedenskap resp. besettelse, men for de to sett av faktorer som forf. i innledningen kaller «vold» og «demoni», dvs. henholdsvis fransk okkupasjon + maktbruk i det innfødte samfunn og vestlig, gudløs materialisme + destruktive krefter i det innfødte samfunn.

Det typografiske utstyr kunne og burde vært bedre. Slik boken presenterer seg, er det lite samsvar mellom innhold og form, mellom nivå og fasade.

Olav Guttorm Myklebust.

Lutherische Mitverantwortung für das christliche Zeugnis im südlichen Afrika. Av F. W. Hopf. Verlag der Ev.-Luth. Mission, Erlangen 1979. 58 s.

Dette er ikke bare nok en bok om kirken og raseskillet i Syd-Afrika. Forf. — en kjent kirke- og misjonsleder i den lutherske frikirke i Tyskland — har selv gjennomlevet og gjennomlidt det problem han behandler. Det har smertet ham dypt at de hvite lutherske kirker i Syd Afrika — alle tysktalende (i alt ca. 40.000 medlemmer) — betrakter apartheid eller atskilt utvikling som rett og riktig fra et luthersk standpunkt (jfr. «toregimentslæren»). At hvite og sorte som bekjenner den samme tro, på grunn av de hvites holdning ikke kan ha felles gudstjenester og ikke kan gå til Herrens bord sammen, må ikke aksepteres, hevder han. Han gir sin fulle tilslutning til de synsmåter som de sorte lutherske kirker i det sydlige Afrika, og som lutherdommen som verdensfelleskap (Dar es salaam 1977), har gjort gjeldende, — synsmåter som innebærer forståelse for og støtte til de sortes

kamp for menneskeverd og menneskerettigheter. Det er forøvrig tydelig at forf. i denne sak har mottatt sterke inntrykk også av ikke-lutherske kirke-menn som C. F. Beyers Naudé og Albert Luthuli.

Noe av de mest verdifulle ved denne fremstilling er den nøyaktige og fyldige dokumentasjon den bringer. Meget opplysende er også den parallell som trekkes med Hitlers Tyskland, hvor fremtredende lutherske teologer ga uttrykk for sin takk til Gud for Føreren og nasjonal-sosialismen («en god statsordning»).

Det presiseres at ansvaret for det kristne vitnesbyrd i Syd Afrika er et ansvar som de lutherske kirker deler med alle kirker, og at det er et ansvar som også innbefatter den hvite befolkning. En forsoning mellom rasene har imidlertid som sin forutsetning at den urett som er begått, blir åpent erkjent og bekjent, — og tilgitt i tillit til Guds barmhjertighet.

Olav Guttorm Myklebust.

Fides pro mundi vita. Missionstheologi heute. Hans-Werner Gensichen zum 65. Geburtstag. Redigert av Theo. Sundermeier i samarbeid med H.-J. Becken og B. H. Willeke. Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn 1980. 331 s.

Dette festskrift til H.-W. Gensichen, en av verdens ledende missiologer idag, fortjener å få mange lesere også i vårt land. Det behandler en rekke av de spørsmål og problemer — teologiske, religionsvitenskapelige, økumeniske og praktiske — som den kristne verdensmisjon er konfrontert med i vår tid. Tittelen *Fides pro mundi vita* (Tro for verdens liv) henspiller på Gensichens kjente innføring i misjonsteologi med en tilsvarende tittel: *Gelaube für die*

Welt — et standardverk i den misjonsvitenskapelige litteratur i 1970-årene (jfr. NOTM 1973 s. 57 f).

Å gi en nærmere omtale av de 28 avhandlinger/artikler festskriftet inneholder, er ikke mulig i en kort anmeldelse. Som alltid hvor det gjelder publikasjoner av denne art, er også her bidragene av varierende kvalitet. Men som helhet må nivået sies å være høyt, til dels meget høyt. Hovedredaktøren og de to medredaktører har gjort et godt arbeid.

Langt de fleste av bidragene er skrevet av *tyske* misjonsforskere, noe som i og for seg bare er naturlig. Men festskriftet burde etter vår mening ha hatt flere medarbeidere fra *andre* land. Og da ikke bare, slik tilfellet er her, utelukkende fra *vestlige* land. Det er beklagelig at den tredje verden glimrer ved sitt fravær i denne sammenheng. Et par bidrag av f. eks. Gensichens tidligere studenter i India (for å nevne disse spesielt), ville ha gitt festskriftet større bredde og gjort lesningen av det enda mer berikende.

Fortegnelsen over Gensichens publikasjoner er lang og imponerende, men vi savner en samlet vurdering av hans gjerning som misjons- og religionsforsker inkl. hans innsats i forbindelse med grunnleggelsen av International Association for Mission Studies.

Olav Guttorm Myklebust.

Missiologie onderweg. Een autobiografie in kontekst. Av Frans J. Verstraelen. IIMO Research Pamphlet No. 2. Leiden 1980. 112 s.

I sine innledningsord karakteriserer prof. J. M. van der Linde dette skrift som «en ny type av studier», en sammenfatning av livsløp, tjeneste, erfar-

ing og vitenskap. I anledning av sitt 25-årsjubileum som misjonsforsker har forf., kjent og respektert i mange land og kirker for sitt arbeid som generalsekretær i International Association for Mission Studies, utgitt en fullstendig fortegnelse over og en samlet analyse av sine missiologiske publikasjoner (136 i alt hvorav halvdel på nederlandsk og resten på engelsk, fransk og tysk). Det verdifulle — og egentlig nye — ligger i redegjørelsen for den *sammenheng* disse publikasjoner ble til i. Det dreier seg om fire hovedformer/perioder, hver med sitt særskilte preg og sine spesielle bidrag. Størst variasjon — og fra et internasjonalt synspunkt mest interessant — er den siste av disse, som omfatter årene 1969—1980, dvs. Verstraelens virksomhet som underdirektør ved det interkonfesjonelle institutt for missiologisk og økumenisk forskning som universitetene i Nederland har opprettet og driver i fellesskap. Det er i sannhet spennvidde over forf.s studier: Europa, Afrika og Latin Amerika, historiske perspektiver, religiøse utfordringer, politiske problemer, skapende spenning mellom identitet og relevans osv.

Forf.s uten sammenlikning største og betydeligste arbeid er «An African Church in Transition. From Missionary Dependence to Mutuality in Mission» (to bind, Leiden 1975). Dette verk, som handler om den romersk-katolske kirke i Zambia (hvor forf. i lengere tid drev feltstudier), er merkelig nok bare i beskjeden grad blitt omtalt i fagtidsskriftene. Det er en bred og instruktiv innføring i et spørsmål som står sentralt i misjonstenkningen i vår tid. Særlig verdifullt er siste kapittel hvor forf. gir en presis sammenfatning av resultatet av sine undersøkelser (s. 537—583).

Olav Guttorm Myklebust

Sekularisering, nyreligiositet og hvad så? Nyt Synspunkt nr. 11. DMS-Forlag, København 1980. 64 s.

Den fortrinlige serie «Nyt Synspunkt», en fortsettelse av serien «Synspunkt» (1968–75), utgis av Det Danske Missions-selskab som fortjener megen ros for dette tiltak. Serien består av en rekke småskrifter om store spørsmål, — emner som i høy grad angår og engasjerer kirkens misjon i dagens verden.

Hefte nr. 11 er et godt eksempel på spennvidden av de problemer serien tar opp, og på de ulike innfallsvinkler for behandlingen av disse den opererer med. Syv bidragsydere drøfter temaet «Danmark som misjonsmark», eller rettere: visse *aspekter* ved dette tema: sekulariserings-prosessen, nyreligiositeten, evangeliets integritet, det tause flertall, mot til å være menneske og misjon som etterfølgelse.

Skriftet som helhet er instruktivt og leseverdig, — meget av det som sies om Danmark i denne sammenheng, har gyldighet også for vårt land. Et positivt trekk er den meningsbrytning det bevisst gir plass for. Det er vanskelig, og ikke helt fair, å fremheve bestemte bidrag. Men åpningsartikkelen, skrevet av A. Pontoppidan Thyssen, bør likevel særskilt nevnes. Den er en saklig og sober redegjørelse for de krefter — politiske, sosiale, kulturelle og økonomiske — som har fremkalt sekulariserings-prosessen, og som iflg. forf. har avsatt et nytt lag innen den offisielle kirke. Dette «distanserede lag» er i de senere år vokset så sterkt at det nå omfatter den største del av folkekirkens medlemmer. En viktig årsak til den fremmedgjørelse overfor kirken som det her er tale om, er — igjen iflg. forf. — samfunnets urbanisering og industrialisering.

Også en annen bidragsyter, John

Ørum Jørgensen, peker på denne faktor. En tredjedel av Danmarks befolkning bor idag i Stor-København, et område hvor de fleste mennesker har liten eller ingen kontakt med den kirke de tilhører. Den stadig synkende døpsprosent her (i 1976 bare 59,4) taler sitt tydelige språk i så måte. En tilsvarende utvikling viser forøvrig Oslo, hvor nå hvert tredje barn som fødes ikke blir døpt.

Olav Guttorm Myklebust

Årbok for Den norske kirke. 30. årgang 1981, red. av Gunnar Rødahl etter oppdrag av Bispedømmerådenes fellesråd. Andaktsbokselskapet 1981, 196 s. i 11.

Som vanlig er stikkordet for den 30. årgangen av Årboken. Som vanlig er informasjonsstoffet, ajourført og oversiktlig og av meget stor verdi både for året og tiden fremover. Det utgjør mer enn halvparten av boken. Jeg holder denne delen av boken for å være mest verdifull. Men også resten av stoffet er interessant og nyttig.

Det kunne være en morsom oppgave å gå igjennom disse 30 årgangene og så prøve å trekke ut av dem det som synes å være typiske trekk ved «utviklingen». Teknikken har åpenbart vært *en* faktor til forandring og til oppkomst av nye tiltak. Har den også medvirket til tilbakeslag? Trolig.

Som eksempel på hva man kan finne ved å sammenligne den første og den siste årboken vil jeg nevne to oppsiktsvekkende detaljer: Årboken for 1952 forteller at Indremisjonsselskapets organ «For Fattig og Rik» da hadde et opplag på 61.000, og at tallet på nattverdgjester i 1950 var 572.318. De tilsvarende tallene for 1981-årboken er 31.000 og 1.048.609. Altså: mens Landsindremisjonens hovedorgan har

et opplag som er nesten bare halvparten av hva det var for 30 år siden, er tallet på kommunikanter nesten fordoblet. Tallet på norske misjonærer er også omtrent fordoblet gjennom disse årene. Dette gir perspektiver!

Ellers må det sies at årboken er langt mer profesjonelt utført nå enn den var ved starten. Som rimelig er.

N. E. B.-H

J. Dørmann (red.): Weltmission in der Weltkrise. Skriftserie utgitt av Det misjonsvitenskapelige institutt i Münster/Westfalen nr. 14. Steyler Verlag, St. Augustin 1979. 92 s.

P. Hacker: Theological Foundations of Evangelization. Serie som ovenfor nr. 15. Steyler Verlag, St. Augustin 1980. 100 s.

Misjonsprofessoratet ved Universitetet i Münster/Westfalen — med tilhørende misjonsinstitutt og misjonstidsskrift — har i mange år vært et viktig sentrum for katolsk misjonsforskning (se N. Bloch-Hoell i NOTM 1968 s. 39 f. jfr. 1967 s. 129 ff, 1976 s. 85 ff). De to publikasjoner som her skal omtales, reflekterer på en overbevisende måte de to trekk som i alle år har kjennetegnet Münster-missiolgien: høy vitenskapelig standard og konservativ teologisk holdning.

Det første skrift behandler i form av en rekke informative artikler, alle skrevet av spesialister, de oppgaver og problemer den katolske misjon/den katolske kirke idag står overfor henholdsvis i Kina, India, Afrika, Latin Amerika og den muslimske verden. Av spesiell interesse er den helhetsoversikt redaktøren, J. Dørmann, inneha-ver av misjonsprofessoratet og leder av misjonsinstituttet, gir i sitt ytterst instruktive bidrag: «Kirkens universelle misjon vis-à-vis utfordringen fra de stede-gne kulturer». Misjonen, hevdes det her, er noe mer enn medmenneskelige hjelpefore-

tagender eller dialog med ikke-kristne. Misjonen har sitt objektive grunnlag i den guddommelige frelsesholdning, dvs. i kirkens, inkarnasjonens og den treenige Guds vesen. Dens mål er menneskeslektens forsoning med Gud, den Gud som har åpenbart sin kjærlighet i Jesus Kristus, den korsfestede og oppstandne (2. Kor. 5,14 ff). Det er fra denne synsvinkel, altså den teologiske, at spørsmålet om stede-gjengjørelse må bedømmes. At misjonen/kirken kan og bør gjøre bruk av stede-gne tanke- og livsformer er uten videre klart. Noe helt annet er imidlertid de forsøk som i vår tid gjøres i retning av å utvikle en «indisk», en «afrikansk» osv. teologi. Den kristne tro er som sådan uavhengig av nasjoner og kulturer. Den er ganske enkelt *overnaturlig*.

Ved siden av Dørmanns artikkel, som altså har et mer generelt sikte, må særskilt nevnes artikkelen av Paul Hacker, indolog, språkforsker, teolog, filosof m.m. (d. 1979), om kristendommens forhold til hinduismen, — en lærd og skarpsindig analyse med oppgjør med de synsmåter indiske teologer og biskoper gjør gjeldende idag, bl.a. inspirert av Karl Rahners religions-tenkning. Denne tenkning er ikke i samsvar med kirkens tro, hevder forf., og må derfor avvises. Til støtte for sin oppfatning anfører han — hva forøvrig også Dørmann gjør i sin artikkel — Johannes Paul II's apostoliske formaningsskriv Evangelii nuntiandi av 8/12-1975 (jfr. nedenfor).

Samme tema — kristendommen og de ikke-kristne religioner med særskilt henblikk på situasjonen i India — behandler Hacking også i det annet skrift som er anført ovenfor, men her i stor sammenheng, dvs. på bakgrunn av en inngående undersøkelse av «folkenes religioner» i Den hellige skrift (s. 9 ff) og «hedningenes religioner» hos kirkefedrene (s. 35 ff). Avhandlingen, som

bygger på primære kilder, er en vitenskapelig bedrift.

Et hovedpunkt i Hackings skrift er hans kritikk av Karl Rahners begrep «anonyme kristne» (s. 61 ff), og hans redegjørelse for de konsekvenser dette har hatt for den katolske kirke i India (s. 79 ff). Rahners eksistensialistiske idealisme utelukker omvendelsen i bibelsk og historisk betydning, hevder han. Ifølge den teori det her er tale om, er alle religioner «legitime frelsesveier» (Rahners eget uttrykk). Menneket bør holde fast ved den religion det har, fordi denne er samfunnets religion, — inntil det eventuelt møter og blir overbevist av kristendommen. Når ikke-kristne gjør motstand mot kirken, er det ifølge Rahner bare fordi de ennå ikke har erkjent hva de i virkeligheten allerede er (eller kan bli).

Uttrykket «anonyme kristne» er en selvmotsigelse, hevder Hacking. Når — som i kirken i India idag — dialog forstås og praktiseres, ikke som forberedelse til evangelisering, men som den kristne tros svar på Guds frelsende nærvær i menneskeslektens religioner og tradisjoner, og når det gjøres gjeldende at det i denne samdeling av åndelige erfaringer ikke er tale om sannhet og løgn, godt og ondt, frelse og fortapelse, — må Rahner ta skylden for dette. Som særskilt innflytelsesrike *indiske* eksponenter for denne type av religionstenkning siteres — og kritiseres — D. S. Amalorpavadass og R. Panikkar.

Men var da ikke Rahner teologisk rådgiver for Vaticanum II? Jo, men ifølge Hacking gjelder konsilets «positive» uttalelser om de ikke-kristne religioner bare deres antropologiske aspekter. Disse uttalelser innebærer *ikke* en tilslutning til de Rahner'ske synsmåter, dvs. den oppfatning at hedningene blir frelst gjennom sine egne religioner, at deres religioner som sådanne har frel-

sende betydning. Riktignok sier konsilet at Gud kan frelse mennesket også utenfor kirken, men det sier samtidig at Han alene vet hvordan. I Johannes Paul II's adhortatio av 8/12-1975 heter det da også: «Denne frelse kan Gud utvirke hos dem han vil meddele den, ved ekstraordinære midler som bare han kjenner».

Ifølge dette formaningskriv, som gir den rette og autoritative forståelse av de nevnte konsiluttalelser, er de ikke-kristne religioner å betrakte, ikke som legitime frelsesveier, men som uttrykk for religiøs søken. Det er kirkens tro, som det uttrykkelig sies, «at vår religion skaper et sant, reelt og levende samfunn med Gud, og at andre religioner ikke er i stand til å gjøre dette».

Noen «nytolkning» av evangeliseringsoppgaven — dette er Hackings konklusjon — er helt unødvendig. Hva det gjelder, er til vår situasjon idag som alltid at misjonæren er lydighet mot Herrens bud om å gjøre folkene til hans disipler gjennom dåp og undervisning, og at han søker først Guds rike og hans rettferdighet. Stedegengjørelse er i seg selv en arbeidsform som er fullt berettiget, men slik denne praktiseres i India idag, med bl.a. lesning fra ikke-kristne tekster i messen (godkjent av hierarkiet!), innebærer den en fare av største alvor: katolisismens selvmord.

At det i vår tid — også på det teologiske plan — er sterke spenninger og motsetninger i den katolske kirke, har vi lenge kjent til, men at disse i den verdensvide misjonsvirksomhet denne kirke driver, er *så* sterke, er det bare de færreste av oss som har vært klar over. Det kan neppe være tvil om at Münster-missilogien har et vesentlig bidrag å yde, både innenfor og utenfor den katolske kirke, til klargjøring av «evangeliseringens teologiske grunnlag.»

Olav Guttorm Myklebust